Štev. 7. V Ljubljani, 12. februarja 1909. II. leto.

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 8 K
pol leta . . . . . 4 „
četrt leta . . . . . 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . 12 „
„ „ „ trikrat . . 10 „
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 6 K.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Gradišče št. 2.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Za slovensko univerzo — v Pragi.

Kako bi se dalo provizorično rešiti vprašanje slovenskega vseučilišča in tako vsaj deloma, z manjšimi stroški in kar najhitreje ugoditi kulturni zahtevi slovenskega naroda, je prinesel „Čas“ od 21. pret. m. članek, ki ga podajemo slovenski javnosti in slovenskim državnim poslancem v uvaževanje. „Čas“ piše:

Vlada je podala parlamentu predlog, po katerem se ima začetkom šolskega leta 1909/10. osnovati za Italijane pravniška fakulta — na Dunaju, menda v X. okraju. Italijani odločno zahtevajo, naj se jim ustanovi univerza v Trstu; nemanj odločno reklamirajo Slovenci Trst za sedež svojega bodočega vseučilišča.*) Ako se je vlada sedaj odločila ustanoviti pravniško fakulteto na Dunaju, ko se je prejšnji poizkus ustanoviti ital. fakulteto v Inomostu zaradi nemške nasilnosti ponesrečil — je bila gotovo prepričana, da bi parlament odklonil predlog ustanoviti ital. fakulteto v Trstu. O tem se bodo tudi italijanski poslanci prepričali, ko bodo v zbornici nastopili za Trst.

Z nameravanim osnovanjem italijanske fakultete se nanovo razvija avstrijsko vseučiliško vprašanje sploh, in Jugoslovani bodo ob tej priliki, glasno ponavljali svoj klic po slovenski univerzi in to po vsi pravici. Njih zahteva po visoki šoli je prav tako upravičena, ko zahteva Italijanov. Ako bi bila italijanska fakulteta kar nagloma izsiljena zaradi krvavih spopadov med italijanskimi in nemškimi dijaki na Dunaju, treba priznati, da morajo prenašati Slovenci še hujša nasilstva. Baš te dni ni hotel rektor dunajskega vseučilišča ugoditi zastopnikom slovenskega poslušalstva, da bi bil odstranjen hujskajoči proglas „Südmarke“ in nemškega „Narodnega sveta“ štajerskega, s katerim se poziva nemške dijake, naj vstopijo v sodno službo v slovenskih deželah ter se jim obljubljajo Slovencem nasproti vse podpore.

Samostojne italijanske fakulte v tem času vlada v Trstu ne osnuje. Ako se ima pa pri osnovanju italijanske fakultete storiti kaj za slovensko vseučilišče, potem je pač na mestu zahteva, naj bi se češka univerza v Pragi izpopolnila tako, da bo to odgovarjalo Jugoslovanom. To je bila misel dvornega svetnika Golla, ki je v svojem govoru, ko je kot rektor lansko leto odstopil, postavil češkemu vseučilišču za smoter, da postane slovanska univerza, na kateri bi se čitalo v vseh slovanskih jezikih. Ta misel je našla odziv v slovenskem taboru; kakor poroča „Den“, se je posvetoval dne 11. januarja posl. Hribar z rektorjem univerze prof. Heyrovským o tem, kako bi bilo mogoče ustanoviti v Pragi slovenske docenture. Naši javnosti je znano, da število slovenskih slušateljev na češkem vseučilišču od leta do leta raste. Ni pa znano, da slovenski profesorski kandidatje v Pragi ne morejo pravnomočno polagati izkušenj, ako se tudi podvržejo izkušnjam v Pragi, jih morajo na Dunaju pred izpraševalno komisijo ponavljati, da bi s tem dokazali, da ovladajo v zadostni meri nemški jezik, ker v tem slučaju nima veljave na češki univerzi položen izpit iz nemščine in ker čisto slovenskih srednjih šol sploh ni. Nadalje nima češko vseučilišče vkljub dolgoletnemu stalnemu naraščaju jugoslovanskih slušateljev še samostojne stolice za jugoslovanske jezike in literature. In končno se ni še dosedaj noben Slovenec, kar jih je absolviralo praško vseučilišče, habilitiral, čeprav bi, kar se filozofske fakultete tiče, dobil slovenski docent za čas svoje docenture gotovo učiteljsko mesto na kaki srednji šoli v Pragi.

V tej smeri leži začetek akcije. Treba bi bilo izposlovati od naučnega ministrstva odobrenje slovenskih docentur in pozneje dotičnih učiteljskih stolic, kar bi bila naloga poslancev in seveda stvar iniciative vseučilišča samega ter slovenskih kandidatov, sposobnih za habilitacijo, ter je izključeno, da bi vlada poizkušala akcijo v tej smeri onemogočiti.

Slovenci so majhen narod ($1^1/_4$ mil.) toda njih leža od Južnega Štajerskega čez Kranjsko, Koroško do Adrije je politiško in gospodarsko neizmerno važna. Zbližati razumništvo tega pridnega naroda kar najtesneje s češkim življenjem s pomočjo naših visokih in strokovnih šol, bi prineslo ne samo Slovencem, ampak tudi nam dalekosežne kulturne, gospodarske in politiške koristi.

*) To ni res. Slovenci zahtevajo, da bodi sedež vseučilišču Ljubljana. Uredn.

O valilnicah.

„Pedagoško društvo“ v Krškem me je naprosilo, naj v eni prihodnjih številk „Učit. Tov.“ napišem kratko navodilo o pomenu umetnih ptičjih valilnic in o načinu razobešanja. Ker je moje tozadevno poročilo za naše glasilo preobširno in ker je v Berlepschevi knjigi „Vogelschutz“ vse to in mnogo drugega jasno in prepričevalno obrazloženo, podajam v sledečem le najvažnejše.

Znano je vsakomur, da more neštevilni drobni in skriti mrčes, ki dela sadjarstvu in poljedelcu toliko kvare, uspešno pokončevati le drobne ptičice in bila bi o tem vsaka beseda odveč. Zavoljo napredujoče človeške kulture pa je ptičic vedno manj in zaraditega škodljivega mrčesa vedno več. Pri uravnavanju z gostim drevjem in visečim grmovjem obraščenih rek in potokov se odstranjujejo ta naravna zavetišča ptic, človeku nepristopna močvirja se umikajo zelenim travnikom, grmovje plodnemu polju, gozdovi izginjajo, a v ostalih in novih nasadih ni več mesta starim votlim drevesom. In ravno taka drevesa so prebivališča najkoristnejših ptic, duplarjev. Če hočemo ohraniti prekoristni rod duplarjev, da se veseli in biva tudi po naših vrtovih, sadovnjakih, na polju in v gajih ter se kmetovalec obvaruje škode po mrčesu, dati moramo ptičicam vzete pogoje za njih obstoj, in ta njih življenski pogoj so valilnice.

Že mnogokateri ljubitelji ptic so pričeli izdelovati umetne valilnice in jih pticam razobešati po svojih vrtovih, po drevesih na prostem in v gozdih. Toda večinoma so ostale prazne, ptice jih niso zasedle, kvečjemu nadležni vrabci in pa še škorci, koder so že naseljeni in navajeni. Niso pa mogli privabiti najkoristnejših duplarjev, vseh vrst sinic, plezalčkov, brglezov, detlov, malih in velikih žoln, mušjekov itd. Zaraditega se te valilnice tudi niso razširile in udomačile.

Da ptice duplarice po vrtovih, poljih in logih razobešene valilnice zasedejo, morajo biti te valilnice:

1. narejene iz popolnoma suhega lesa, posekanega pozno v jeseni, sicer razpokajo, in iz enega kosa, ki se ga mora držati lub;

2. morajo biti popoln posnetek naravnih žolninih valilnic, ne le kar se tiče zunajnosti in vhoda, temveč tudi notranje uredbe. Znotranji prostor je podoben cilindru svetilke in mora biti prilagoden velikosti ptic, ki jim je namenjen. Na dolenjem koncu razširjena luknja ima zaokroženo, gnezdu podobno, neravno dno, ker vsi duplarji ležejo jajca na gola tla teh valilnic.

3. Imeti morajo ti duplarji v znotranjosti bivališča nekako oporo za njih plezanje, zato imajo te steklenici podobne luknje v sredi dva, tri v krogu narejene robove.

4. Morajo biti stene jako, najmanj 6 cm debele, da se ne izpreminja temperatura in da ne dajo nikake akustike, ker sicer pri najmanjšem bobnenju zbeži ptica in se boji valilnice. Zato so te valilnice velike in težke. Debele stene morajo biti slednjič tudi zato, da lahko duplar svoje bivališče razširi, ako se mu zdi potrebno slediti svojemu naravnemu nagonu k tesanju.

Vse te lastnosti imajo Berlepscheve valilnice, zato jih duplarji tudi radi zasedejo.

Je pa več vrst teh valilnic. Prva in najvažnejša, vrsta A, je najmanjše oblike. Namenjena je najmanjšim ptičkom duplarjem, kakor so: gozdna, čopkasta, plava in močvirna sinica, dalje za plezalčke, brgleze, vrtoglavke, detle, in male pisane žolne, za črnega mušjeka in vrtno rdečerepko. Vhod v valilnico je okrogel — kakor pri vseh teh valilnicah — s premerom 32 mm, kar odgovarja velikosti, obsegu života teh ptic.

Druga B vrsta z vhodom 46 mm je namenjena srednjim pisanim žolnam, veliki sinici, škorcem in večini prej imenovanih ptičic.

Te dve vrsti sta najvažnejši, zakaj tretja C vrsta je namenjena le zeleni in sivi žolni ter

---

LISTEK.

† Josip Čižek.

Kogar so bogovi sovražili,
tega so postavili za učitelja.

Ta rek mi je nehote prišel na misel, ko sem čital nepričakovano vest, da se je tov. Josip Čižek preselil v boljšo domovino; zakaj njegovo življenje je nepretrgana in nepregledna vrsta truda in trpljenja, in šele na večer njegovega življenja mu je posijal žarek brezskrbne sreče. Rajni tovariš je okusil vse grenkosti trudapolnega učiteljskega stanu; izkusil je „sladkosti“ konkordatske šole, in tudi „prijetnosti“ učiteljevanja v novi eri državnega šolskega zakona.

Služboval je pač v takik razmerah, da se moramo čuditi, da ga niso že poprej potrle in uničile, a Josip Čižek je bil krepka individualnost, ki je herorično prenašala križe in težave učiteljske službe in premagala neštevilne in ogromne ovire svojega malo veselega položaja.

Luč sveta je zagledal pokojnik dne 16. januarja 1834. v Verženju, prijaznem trgu na Murskem polju. Oče mu je bil učitelj Vencelj Čižek. Ker je hči umrlega Josipa Čižka soproga sedanjega nadučitelja, je Čižkov rod že v tretjem kolenu učiteljski rod, je torej nekaka učiteljska dinastija.

Prve nauke je dobival pri očetu, zatem pa je obiskoval enoletni tečaj v Mariboru ter postal l. 1852 podučitelj.

Služboval je od 1852—1855 pri Svetem Benediktu in 1855—1859 pri Sv. Jurju v Slov. goricah, od 1859—1861 pri Sv. Ani na Krembergu in od 1861—1902 pa neprestano kot učitelj in pozneje kot nadučitelj na Pilštajnu, kjer je preživel tudi večer življenja — leta pokoja.

Gmotno stanje je bilo v začetku njegovega službovanja nad vse slabo. Imel je namreč 24 gld. letne plače. Za bora 2 gld. mesečne plače je moral še opravljati naporno službo organista in mežnarja (poleg poučevanja v šoli). Sam je večkrat tožil o teh časih.

Pa tudi v novi šolski dobi mu ni bilo prihranjeno večkrat okusiti grenko kupo trpljenja. Na Pilštajnu je veliko prebil, zlasti ko je bil dolgo vrsto let sam učitelj in vodja. Imel je dopoldne 100, popoldne do 120 in še več otrok v šoli. Vrhutega je še vedno opravljal službo organista, k čemur je bil prisiljen zaradi slabe plače. Šele l. 1873. se mu je delo v šoli nekoliko olajšalo, ko se je bila šola razširila v dvorazrednico; l. 1884. pa v trirazrednico. Bila pa je še vedno prenapolnjena ter je duševne in telesne moči rajnega neprimerno obrabljala.

Kadar se šole razširjajo, ima učiteljstvo na deželi navadno težavno stališče. Šolske stavbe nalagajo občinam denarne žrtve. Neuko ljudstvo pa, ki ne ve, da je temelj blaginji dobra šola, vali vso krivdo na učitelja.

Seveda izkoriščajo tak položaj hudobni in nezavedni ljudje ter hujskajo prebivalstvo zoper šolo in učiteljstvo. A Josip Čižek je premagal vse te neprijetnosti ter si je z vestnim in neumornim delovanjem v šoli pridobil srca vseh faranov.

Da je dosegel res lepe uspehe v šoli, je najboljši dokaz, da je izmed njegovih učencev danes mnogo duhovnikov, učiteljev in uradnikov, ki delujejo po različnih krajih v prid naše domovine. Kakor je bil sam jeklen značaj, tako je znal tudi učence odgojevati. Dajal je vsem najboljši zgled. Da je bil vzoren rodovinski oče, je pač znano daleč naokrog. Dal je šolati ob svoji pičli plači tri sine za duhovnike. Najstarejši sin Josip, je zdaj dekan jareninski, drugi je bil lacarist in je umrl pri usmiljenih bratih v Gradcu in tretji, Alojzij, je župnik v Slovenjem gradcu. Pozabil ni na hčerko Ano. Še kot vdovec jo je pustil šolati v Mariboru in Ljubljani, in zdaj gotovo polna hvaležnosti uporablja dobljeno izomiko kot vrla slovenska gospodinja v krogu svojih dragih in kot soproga nadučitelja Germovška.

Kako je znalo pilštanjsko prebivalstvo ceniti zasluge rajnega svojega učitelja za vzgojo in pouk, je pokazala petdesetletnica njegovega učiteljevanja. To je obhajal na prav slovesen način dne 1. septembra 1902, preden je stopil v prezasluženi pokoj. Na to slovenst so prihi-